

În articolul *Expediția paleolitică din anul 1954* („Kratkie Soobscenia Instituta Arheologii”, Kiev, nr. 5, 1955, p. 3 — 12) se face o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor efectuate în satul Bolșaiia Buromka, reg. Cerkask. Pe terasa nu prea înaltă de pe malul drept al râului Sula, au ieșit la iveală silexurile cruce și oase de animale. Toate acestea au fost găsite alunecate din locul lor inițial, aflat într-un punct mult mai înalt al malului. Adâncimea la care au fost descoperite depășește 4 m sub nivelul actual. Obiectele de aci, împreună cu materialele din stratul inferior al peșterii Kiik-Koba (Crimeia), reprezintă pînă în prezent singurele descoperiri din paleoliticul timpuriu de pe teritoriul Ucrainei, în care s-au întîlnit împreună unelte de piatră și oase de animale. Ele dovedesc că pe tot teritoriul Ucrainei — între cele două puncte — Bolșaiia Buromka la nord și Kiik-Koba la sud — a fost o largă răspîndire a oamenilor primitivi în epoca acheuleană tîrzie.

Tot în același an s-au făcut săpături la sud de orașul Fastovo, reg. Kiev, descoperindu-se urmele unei stațiuni de terasă din paleoliticul tîrziu. Au ieșit la iveală două vetre de foc, care conțineau cărbune de oase și alte resturi de oase. Lingă vetre s-au găsit două grămezi formate din sute de silexuri, începînd cu bucăți mari și nuclee pînă la așchii mici, dovadă că uneltele se prelucrau pe loc. Nu s-au găsit urme de locuințe, deci aci a fost o stațiune de caracter sezonier; ținînd seamă de materialele descoperite, aparține celei de-a doua jumătăți a perioadei magdaleniene.

În toamna anului 1954 s-au reluat săpăturile în cunoscuta stațiune paleolitică tîrzie de la Mezîn, pe malul drept, înalt de 10—12 m, al râului Desna, reg. Cernigov. După cum se știe, primele sondaje s-au făcut aci în 1908 de către F. K. Volkov și S. I. Rudenko, iar în 1909 P. P. Efimenko a continuat săpăturile; în 1912—1914 și 1916 s-a săpat din nou sub conducerea lui F. K. Volkov, iar în 1930 și 1932 a lucrat aci M. I. Rudinski. Asupra cercetărilor din 1908 și 1909 s-au publicat numai dări de seamă sumare, iar rezultatele săpăturilor din 1912—1916 și 1930 și 1932 sînt inedite; materialul grafic și rapoartele se află în arhiva Institutului de istorie a culturii materiale a Academiei de Științe a U.R.S.S., din Leningrad și în arhiva Institutului de arheologie al Academiei de Științe din Ucraina (Kiev).

Deși, datorită importanței sale, stațiunea de la Mezîn este cunoscută și peste hotare ca o mare așezare de lungă durată a vîntătorilor din paleoliticul tîrziu, problemele legate de ea au rămas totuși nelămurite. Toți cercetătorii, atît în dările de seamă publicate, cît și în lucrările de sinteză (P. P. Efimenko, *Societatea primitivă*, Kiev, 1953), se mărginesc să prezinte materialele și să semnaleze diferitele complexe. P. I. Boriskovski în *Paleoliticul Ucrainei* (M.I.A., nr. 40, 1953, Moscova) a încercat primul să lămurească problema marilor grămezi de oase și a complexelor de la Mezîn; dar materialele publicate de cercetători și cele ce i-au fost accesibile în arhivele institutelor amintite, nu i-au dat posibilitatea să reconstituie aspectul locuinței de la Mezîn. În stratul de cultură, după părerea lui, se aflau resturile unei mari locuințe de suprafață cu mai multe vetre, bordeie și gropi de depozite. Era deci „o locuință comună, în care puteau locui cîteva zeci de oameni — un trib, cu gospodărie comună”.

Importanța stațiunii și nevoia de a lămuri problemele și în special construcțiile de locuințe, în lumina realizărilor științei sovietice, au cerut efectuarea unor noi săpături la Mezîn, trecîndu-se la realizarea acestui deziderat în 1954, cînd s-au întreprins săpături în două sectoare ale stațiunii. În sectorul vestic s-a dat peste un strat de cultură format dintr-o grămadă de oase de mamut și alte animale, numeroase așchii de silex în diferite faze de prelucrare, piese întregi, în special dălți laterale și duble, scoici de mare găurite pentru podoabe; apoi bucăți de ocră și pete de ocră. Silexurile diferă de acelea descoperite în săpăturile din 1909. După degajarea complexului, s-a ajuns la concluzia că aci a fost o locuință de formă relativ rotundă,

cu diametrul de peste 5 m. La marginea grămezii de oase se aflau oasele mari de mamut, în special craniile și oasele bazinale, înșirate unele lângă altele, formând un fel de îngrădire. Spre est, pe o porțiune de aproximativ 1 m, această îngrădire lipsește, probabil aci era intrarea în locuință. Spre interiorul grămezii se aflau oasele mai mici precum și cele lungi de mamut, colții, maxilarele inferioare etc., iar chiar în centru coarne de cerb nordic, puse încrușișate. Alături s-a găsit un complex asemănător.

Spre deosebire de sectorul vestic al săpăturii, în sectorul sud-estic nu se află grămezi de oase, stratul de cultură conține multe fragmente de oase de mamut și chiar de vulpe albastră, așchii de silex, resturi de cărbune și cenușă. Nu s-au găsit urme de locuință. Nu ar fi exclus de altfel ca în stațiunea de la Mezin să existe complexe din perioade diferite.

Continuând săpăturile în anul 1955, autorul și-a putut completa observațiile anterioare. În raportul prezentat Consiliului științific al Institutului de arheologie din Kiev (*Despre rezultatele săpăturilor din așezarea paleolitică de la Mezin în anii 1954 și 1955*), el propune o nouă reconstituire a tipului locuințelor paleolitice de la Mezin.

În rezumatul acestui raport (nr. 6/1956, p. 3—12 din același periodic), I. G. Sovkopleas arată că oasele mari de pe marginea grămezii formau baza locuinței; în patru locuri de pe suprafața podelei erau înfipte vertical oasele mari de mamut, servind probabil ca sprijin pentru stâlpii de lemn ce susțineau pereții înclinați ai construcției. Aceștia trebuie să fi fost ca o carcasă de prăjini întărite deasupra centrului locuinței. Locuința pare să fi avut o formă conică (ca un sălaș), iar carcasa de lemn va fi fost acoperită cu piei de mamut, crengi sau iarbă și fixată cu oase de animale. Coarnele de cerb nordic, puse în cruciș, pe vârful locuinței, au căzut chiar în centrul grămezii, cu prilejul prăbușirii locuinței. Autorul arată că după tehnica de construcție și materialul găsit, acest fel de construcție nu este unic în paleoliticul târziu. Descoperiri asemănătoare s-au făcut și în alte stațiuni din aceeași perioadă, ca de ex. la Suponevsk pe Desna, Gagarino pe Don, Bureti în Bazinul Angarei lângă Irkutsk și altele.

Prin urmare, potrivit părerii autorului citat, în vechile săpături de la Mezin n-ar fi vorba de descoperirea unei singure locuințe de mari dimensiuni — cum crezuse Boriskovski — ci de mai multe locuințe de dimensiuni relativ reduse, așezate unele lângă altele, formând așezări nu prea mari, dar dese.

În această ordine de idei, se cuvine să amintim că același autor, încă de acum câțiva ani, în articolul intitulat *Locuințele stațiunii paleolitice de la Suponevsk* („Arheologia”, V, Kiev, 1951, p. 127 — 142) arată că, în urma cercetărilor din anii 1926 — 1927, s-au găsit în această așezare urmele unor construcții de locuit și gospodărești. După caracterul lor, locuințele acestei stațiuni pot fi împărțite în două grupe: a) locuințe semibordeice durabile și protejate contra frigului, cu vetre bine construite și adâncite, în construcția cărora au fost folosite oase lungi, craniile și colții de mamut și b) locuințe ușoare, de sezon, fără nici o urmă de vatră permanentă și fără resturi de oase. Construcțiile gospodărești, toate de tipul semibordeice, serveau ca loc de păstrare a rezervelor de hrană și de prelucrare inițială a oaselor, colților și silexului. Stațiunea Suponevsk se află pe malul drept al râului Desna, iar din punct de vedere cronologic se situează în magdalenianul târziu.

Tot ca analogie pentru construcțiile în care se foloseau oasele mari de mamut, într-un alt articol (*Stațiunea paleolitică de la Dobranicevka*, publicat în KS, nr. 59/1955, p. 38) cercetătorul sovietic arată că în săpăturile întreprinse în 1953 în stațiunea Dobranicevka de pe malul râului Supoia, afluent al Niprului, a fost descoperit un complex interesant, compus din resturile unei locuințe rotunde de suprafață, gropi-depozite, pline cu oase de animale și o

vatră adâncită. Ca material de construcție a locuinței, intrau părți din cranii de mamut și alte oase mari ale acelorași animale, formînd o îngrădire destul de solidă; oasele erau înfipte vertical în pămînt pînă la adîncimea de 30 cm sub nivelul podelei locuinței și erau foarte apropiate unele de altele, pe alocuri formînd un perete compact; unele și-au păstrat aproape poziția inițială verticală.

Această îngrădire forma partea de jos a pereților locuinței și servea totodată ca sprijin pentru prăjinile de lemn din care era construită partea superioară. Această colibă-sălaș era acoperită cu piei de animale, crengi sau iarbă; pentru fixarea acoperișului se puneau pe el oasele de animale, în special colții de mamut.

În locuință și pe lângă ea s-a găsit o mare cantitate de unelte de cremene, precum și multe așchii mici, care dovedesc că prelucrarea cremenei se făcea chiar în stațiune; aceasta poate fi datată în perioada mijlocie a epocii magdaleniene. O grupă deosebită o formează o serie mică de fragmente din cristal de munte și de o varietate a acestei roci. Este prima dată cînd aceasta se dovedește să fi fost întrebuințată într-o stațiune paleolitică tîrzie din U.R.S.S. Descoperirea ei prezintă un mare interes științific, deoarece nu putea fi adusă decît din cîteva locuri și distanțele erau destul de mari, așa încît deplasările vînașilor primitivi din acea perioadă erau frecvente și relativ ușoare. Caracterul construcției acestei locuințe o aseamănă cu descoperirile din celelalte stațiuni paleolitice tîrzii: Gonțî (cu îngrădire din cranii de mamut), Suponevsk, Eliseevici, Gagarino, Pușkari etc.

Creдем că nu e lipsit de interes să amintim că folosirea amplă a coarnelor de cerb — firescă la triburi de vînașori — a fost constatată și în alte regiuni, ca de pildă la Téviec, în Franța (Bretania), unde în unul dintre cele 10 morminte descoperite chiar în așezarea mezolitică s-a găsit un fel de îngrădire de coarne de cervus elaphus, care învelea sau încorona oasele omenești.

Ana Matrosenco

„ORAȘE“ NEOLITICE DIN MILENIUL VII Î. E. N. ÎN PALESTINA

Deși marea vechime a culturilor neolitice din Asia Anterioară este un fapt bine cunoscut, anunțarea nu numai a unor culturi neolitice din mileniul VII, dar chiar a unor „orașe” din această vreme, poate părea cu drept cuvînt surprinzătoare și de-a dreptul neverosimilă. Și totuși acestea sînt concluziile la care s-a ajuns pe baza metodei „radiocarbonului 14”, în legătură cu unele descoperiri de la Jerichon, în Palestina, făcute în anii de după cel de-al doilea război mondial. În tell-ul de lângă această localitate, unde se întreprind săpături de mai bine de două decenii, ultimele campanii de lucru au dus de altfel și în alte privințe la rezultate cu totul neașteptate, după cum se poate citi, între altele, în comunicarea cercetătoarei engleze Kathleen M. Kenyon (*Jericho and its Setting in Near Eastern History*), publicată în ultimul fascicul al revistei „Antiquity” pe 1956 (nr. 120, decembrie 1956, p. 184 — 195).

În urma cercetărilor anterioare se ajunsese la concluzia că în această regiune se constituiseră așezări sătești („village”) la sfîrșitul mileniului V; spre sfîrșitul mileniului IV s-au dezvoltat adevărate orașe, care în mileniul III au dus la constituirea statelor. O dată cu săpăturile prof. Garstang din 1935, au apărut și primele surprize la Jerichon, rezultatele ne mai împăcîndu-se nici cu această schemă relativ simplă și nici cu ceea ce am putea spune